

SAMHÄLLE OPINION MASSMEDIA VÄSTRA GÖTALAND 2000

ÅSA NILSSON

SOM-institutet genomför årligen frågeundersökningar i Sverige och Västsverige i syfte att kartlägga bland annat människors medievanor och attityder i olika samhällsfrågor. Den första rikstäckande undersökningen genomfördes 1986 och den första regionala undersökningen 1992. Data samlas genomgående in via postala enkäter.

En lång rad forskningsprojekt medverkar i undersökningarna, och i de böcker som SOM-institutet ger ut varje år presenterar forskare analyser baserade på de senaste resultaten. Men stort utrymme ges samtidigt till beskrivningar av mer långsiktiga trender, beskrivningar som tidigare års undersökningar lagt grunden för. I föregående avsnitt i den här boken analyseras valda delar av den regionala SOM-undersökning som genomfördes i Västra Götaland samt Kungsbacka kommun hösten/vintern 2000/2001. Det här kapitlet skall ägnas undersökningen i sig: urvalsdesignen, fältarbetet och resultatens representativitet.

Population och urval

De regionala undersökningar SOM-institutet genomförde mellan 1992 och 1997 vände sig till personer bosatta i Göteborg eller någon av Göteborgs tolv kranskommuner¹. Hösten 1998 utvidgades undersökningen till att omfatta hela Västra Götalands län samt Kungsbacka kommun (kranskommun till Göteborg belägen utanför länet), med följderna att undersökningen från och med detta år i praktiken genomförs som två parallella undersökningar. Den ena – Väst-SOM I – faller inom samma geografiska ram som tidigare års Väst-SOM-undersökningar; den andra – Väst-SOM II – omfattar de delar av Västra Götaland som ligger utanför göteborgsregionen².

1998 baserades de två parallella undersökningarna på två separata urval (OSU), dragna ur befolkningen i respektive undersökningsområde, med följderna att urvalen viktades i databearbetningar av det totala materialet. Därefter har de två undersökningarna i stället genomförts med hjälp av *ett gemensamt urval*. År 2000 handlade det om totalt 6 000 personer boende i Västra Götalands län samt Kungsbacka kommun. Åldersintervallet har år 2000 vidgats något jämfört med tidigare till att nu omfatta personer från 15 och upp till 85 år (tidigare 15–80 år). Att undersökningen är inriktad på *befolkningen* innebär att såväl svenska som utländska medborgare ingår i urvalet. Urvalsstorleken för tidigare års undersökningar framgår av tabell 2 längre fram.

I likhet med 1998 och 1999 års undersökningar editioneras formuläret för de två delundersökningarna – på så sätt att de personer som omfattas av Väst-SOM I får ett något mer utförligt formulär än övriga (se nedan).

Trots att undersökningarna alltså till viss del kan betraktas som två, och oaktat det faktum att Kungsbacka kommun ingår, betraktas de normalt som *en* undersökning, med namnet *Samhälle Opinion Massmedia – Västra Götaland 2000* – eller kortare Väst-SOM 2000.

Frågeformulär

De forskare som deltar i undersökningen formulerar tillsammans med SOM-institutet de enskilda frågorna. SOM-institutet färdigställer därefter frågeformulären. De formulär (se bilaga) som användes i Väst-SOM-undersökningen 2000 skiljer sig något åt för respektive delundersökning, på liknande sett som i 1998 och 1999 års undersökning. Huvuddelen av frågorna är gemensamma och kan därmed bearbetas med (drygt) dubbel urvalsstorlek i förhållande till 1997 års undersökning och bakåt. Några frågor är dock unika för respektive enkät.

Av tabell 1 nedan framgår i grova drag vilka ämnesområden som berörs av skillnaderna i formulär. Den största skillnaden är Väst-SOM I-formulärets fler mediefrågor (framför allt om *Göteborgs-Posten*), frågor om brandkatastrofen som ägde rum på Hisingen hösten 1998 samt frågor om förvaltning och kommunpolitiker i Göteborg. Därtill kan somliga frågor vara något olika utformade, då en anpassning till formulärens geografiska spridningsområde ibland varit nödvändig.

Tabell 1 Innehållsöversikt för frågeformulären i Väst-SOM 2000

Frågeområde	Frågenummer	
	Väst-SOM I	Väst-SOM II
Massmedier	1–16	1–9
Politik och samhälle	17–53	10–46
Göteborg	54–63	–
Internet och andra medier	64–69	47–52
Fritid och intressen	70–82	53–65
Göteborgs-Posten	83–88	–
Bakgrund	89–117	66–94

Kommentar: Frågeformulären för Väst-SOM I respektive Väst-SOM II återfinns i bilaga i slutet av boken.

Huvuddelen av frågorna följs av fasta svarsalternativ, med tillhörande rutor för respondenterna att kryssa i. I några fall svarar respondenten genom att skriva ett tal i en ruta och ytterligare några frågor är helt öppna. Ett fåtal frågor riktar sig

explicit till endast vissa svarspersoner, exempelvis till göteborgare eller till dem som använt Internet det senaste året.

Fältarbete och undersökningsplan

Väst-SOM 2000 genomfördes i samarbete med *Kinnmark DM & Distribution* – samarbetspartner även i Riks-SOM 2000. SOM-institutet har stått för undersökningens uppläggning och utformning, inklusive framtagning av frågeformulär och annat material som skickades ut, samt kodning av öppna svar. *Kinnmark DM & Distribution* har ombesörjt urvalsdragning, utskick av formulär och påminnelser samt telefonuppföljning. *Infatest* har på optisk väg scannat kryss och ifyllda siffror i formulären. Datauppläggningen har *Detector* svarat för.

Huvuddelen av datainsamlingsarbetet genomfördes hösten 2000 och följer i huvudsak upplägget i tidigare års undersökningar. Arbetet inleddes i början av oktober i och med att ett vykort skickades till respondenterna för att informera om att de var utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten ut tillsammans med ett kortare följebrev, en informationsbroschyr om SOM-institutet och dess undersökningar samt en bifogad penna. En vecka senare skickades ytterligare ett vykort ut till samtliga i urvalet med ett tack till dem som redan svarat och en påminnelse därtill till övriga. Under resterande del av fältperioden sattes ytterligare totalt sex insatser in: två ytterligare enkätutskick samt fyra telefonpåminnelseinsatser med avslutande postala utskick till personer som inte gick att nå telefonledes. Fältarbetet förlängdes och intensifierades jämfört med 1999 års undersökning till följd av ett relativt 1999 svagare inflöde från och med 20 november, dvs. vid tiden för första telefonperiodens slut. I nedanstående uppställning framgår i detalj tidsramarna för fältarbetet och dess olika insatser.

- 3 okt. Utskick av aviseringsvykort.
- 10 okt. Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr, svarskuvert, penna.
- 17 okt. Utskick av tack- och påminnelsevykort.
- 24 okt. Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr och svarskuvert till intervjupersoner som ännu inte sänt in enkäten.
- 9–20 nov. Telefonpåminnelse till svarspersoner som ej sänt in enkäten.
- 21 nov. Postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer samt till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
- 28 nov.–4 dec. Telefonpåminnelse (jfr. 9–20 nov.).
- 5 dec. Postal påminnelse (jfr. 21 nov.).
- 12–18 dec. Telefonpåminnelse (jfr. 9–20 nov.).
- 19 dec. Postal påminnelse (jfr. 21 nov.).
- 27 dec.–9 jan. Extra telefonpåminnelse enbart till dem som tidigare meddelat att de skall delta.

- 10 jan. 2001 Postal påminnelse till ej nådda.
 25 jan. Utskick av enkät, följebrev, svarskuvert samt minienkät (med frågan om varför man inte önskar/kan delta) till svarspersoner utan känt telefonnummer, personer som ej kunnat nås vid tidigare telefonpåminnelser samt till personer som ej sänt in enkät, men vid senaste telefonpåminnelsen lovat att göra det.
- 15 feb. Fältarbetet avslutades.

Enkäterna började strömma in på allvar veckan efter det initiala utskicket, och tisdagen veckan därpå, den 24 oktober, hade mer än hälften av alla som skulle komma att delta i undersökningen skickat in formuläret. Tempot på inflödet var fortsatt högt under veckorna som följde. Den 31 oktober hade tre fjärdelar av alla som skulle komma att delta skickat in. En vecka in i november började enkätinflödet tunna av. I slutet av månaden – efter första telefonpåminnelsen med uppföljande brevutskick – ökade inflödet något åter. Men i huvudsak var det dagliga inflödet fortsatt lågt. Den 1 december hade 91 procent av dem som skulle komma att skicka in enkäten gjort detta. Figur 1 visar hur inflödet kommer i vågor, tydligt i fas med enkätutskick och påminnelseåtgärder. Observera dock det faktum att helgdagarna (utan postutdelning) ingår i redovisningen, något som lite bedrägligt förstärker denna vågbild i det att varje ”dalgång” därmed går ända ner till 0. Men även bortsett från de något vilseledande dalgångarna kvarstår vågbyggeffekten med all tydlighet.

Figur 1 Inflöde av enkäter i Väst-SOM 2000 (antal)

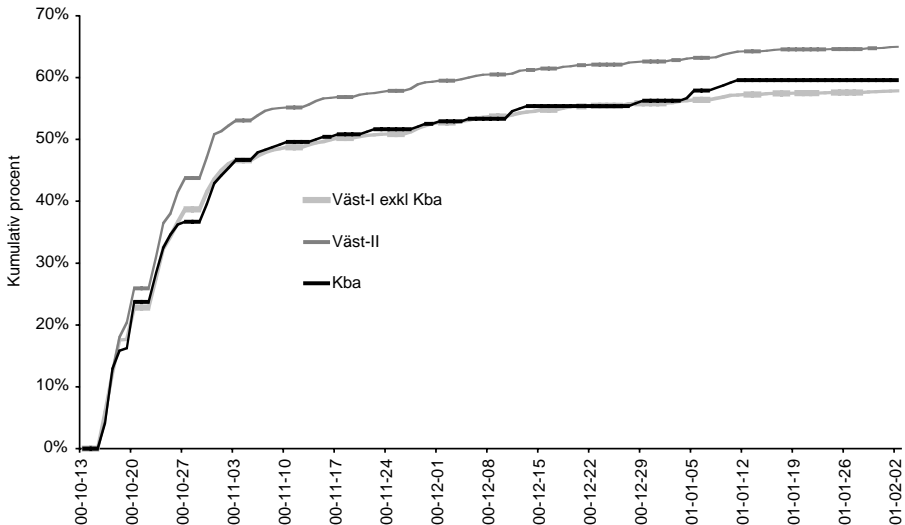

När fältarbetet avslutades den 15 februari var bruttosvarsfrekvensen – dvs. andelen inkomna enkäter av antalet utskickade – uppe i 58,2 procent för Väst-SOM I (Göteborgsregionen inklusive Kungsbacka) och 65,5 procent för Väst-SOM II (övriga delar av Västra Götaland). För hela Väst-SOM innebar det en bruttosvarsfrekvens på 61,4 procent.

Inflödet för formulären från respektive undersökning följde i huvudsak samma mönster under fältperioden. Den storstadsinriktade Väst-SOM I ligger dock redan första inflödesveckan genomgående på en något lägre nivå. Skillnaden ökade snabbt: den 27 oktober var skillnaden uppe i 5,1 procentenheter. I mitten av november kom skillnaden att stabilisera sig kring knappa 7 procentenheter för att ligga på 7,4 procentenheter när fältarbetet avslutades. Denna skillnad mellan undersökningsområden har påträffats även i 1998 och 1999 års undersökning, men då var skillnaden mindre (1999: 3,9 procent).

Kungsbackabornas svarsvilja ligger väl i nivå med övriga delar av göteborgsregionen – mot slutet har den till och med överstigit övriga göteborgsregionens – trots att Kungsbacka inte ingår i Västra Götalandsregionen och att kungsbackaborna därmed kan antas känna sig mindre berörda av delar av enkätens innehåll. I figur 2 redovisas inflödet under fältperioden – uppdelat på Väst-SOM I exklusive Kungsbacka, Väst-SOM II samt Kungsbacka.

Figur 2 *Inflödet av enkäter i Väst-SOM 2000 (kumulativ procent av bruttourvalet)*

Minst tre faktorer ligger rimligen bakom den genomgående skillnaden som råder mellan de två delundersökningarna. Den första hör samman med skillnader mellan de två enkäterna: det formulär som når de boende i Göteborgsregionen (Väst-SOM I) är fem sidor längre och innehåller fler frågor som människor erfarenhetsmässigt visat sig vara mindre benägna att svara på. Detta formulär inleder också med en mer kompakt förstasida. Den andra faktorn är av demografisk karaktär: i jämförelse med övriga Västra Götaland omfattar storstadsregionen en större andel unga, en större andel karriärsinriktade personer samt en större andel utländska medborgare – grupper som av olika skäl (ointresse, tidsbrist, segregationen i samhället) tenderar att vara underrepresenterade bland respondenterna i SOM-undersökningarna (se tabell 5 och 7 längre fram).

Utöver dessa två faktorer kan vi peka på en tredje, förknippad med själva fältarbetet: påminnelseåtgärderna har tidigare år tenderat att vara mer effektiva för Väst-SOM II än Väst-SOM I. I figur 2 (ovan) kan man se hur avståndet mellan den överst löpande linjen och de två undre ökar de dagar där man kan se en effekt av de första påminnelseinsatserna (jfr. figur 1); det gäller särskilt den första postala påminnelsen, men också den första telefonpåminnelsen. Denna tendens återspeglar urvalsgruppernas något skiljande intresse av att delta i denna typ av undersökning och ligger i linje med tidigare erfarenheter. En rimlig tolkning av det faktum att skillnaderna mellan undersökningarna tilltar under fältperiodens gång har framförts i samband med tidigare redovisningar av SOM-undersökningar: I storstadsregionen återfinns dels en stor grupp som är intresserade av att delta i undersökningar som den här och dels en stor grupp som inte är det. Utanför storstadsregionen – där invånarna inte är fullt lika uppvaktade av olika undersökningsinstitut – har inte lika många gjort ett tydligt ställningstagande utan kan i högre grad övertygats till att delta med hjälp av påminnelser.

I år finns möjligheten att jämföra inflödet i Väst-SOM med en ungdomsinriktad Väst-SOM-undersökning – omfattande personer i åldrarna 15–29 år – som legat i fält mellan den 21 november 2000 och 26 april 2001. Här var formuläret ett och samma i hela undersökningsområdet. Skillnaderna i inflöde mellan de två delområdena var i denna undersökning betydligt mindre (2,8 procent). Detta indikerar att skillnaderna i svarsbenägenhet inte enbart beror på skillnader i demografiskt avseende (utbildning, karriär, medborgarskap), utan att den första redovisade faktorn – formulärets något annorlunda omfång och innehåll – spelat en betydande roll.

Svarsfrekvens och bortfall

Från bruttourvalet bortdefinierar man utöver avlidna normalt de personer i urvalet som är långtidssjukskrivna, har flyttat från orten eller dylikt (se not i tabell 2 för mer uttömmande definition). Svarsfrekvensen utifrån det nettourval man därmed erhåller brukar för samhällsvetenskapliga postenkätstudier uppgå till mellan

60 och 70 procent, beroende på geografiskt område och typ av svarspersoner (Holmberg och Petersson 1980, Ohlsson 1986). SOM-institutets medborgarundersökningar är inget undantag: de rikstäckande undersökningarna har en genomsnittlig svarsfrekvens sedan 1986 på 68 procent, och Väst-SOM har en genomsnittlig svarsfrekvens på 65 procent. Trots att det under senare år blivit allt svårare att nå en hög svarsfrekvens och att SOM-undersökningarna successivt ökat i omfång, ligger svarsfrekvensen för 2000 års Väst-SOM-undersökning väl i nivå med tidigare års, på 66 procent.

Tabell 2 Svartsfrekvensen i Väst-SOM 1992–2000

Väst-SOM	Bruttourval	Nettourval	Andel naturligt bortfall	Antal svar	Svarsfrekvens (brutto)	Svarsfrekvens (netto)	Fältarbete utfört av
1992	2 800	2 650	5,4 %	1 603	57 %	60 %	Linfab
1993	2 800	2 647	5,5 %	1 586	57 %	60 %	Linfab
1994	2 800	2 639	5,8 %	1 591	57 %	60 %	Linfab
1995	2 799	2 620	6,4 %	1 709	61 %	65 %	Temo
1996	2 900	2 621	9,6 %	1 807	62 %	69 %	Gallup
1997	2 900	2 637	9,1 %	1 845	64 %	70 %	Gallup
1998	5 800	5 385	7,2 %	3 487	60 %	65 %	Sifo
1999	5 900	5 557	5,8 %	3 760	64 %	68 %	Kinnmark
2000	6 000	5 602	6,6 %	3 684	61%	66 %	Kinnmark

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas adress okänd, avflyttad; sjuk, institutionsvård; bortrest under fältperioden, studier på annan ort, militärtjänstgöring; ej svensktalande; bosatt, studerar eller arbetar utomlands; förståndshandikappad; avliden.

Svarsbenägenhet i olika grupper

En analys av svarsbenägenheten i Väst-SOM-undersökningen visar hur olika grupper av människor deltar i högre grad än andra. Denna typ av skillnader kan ha stor betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är underrepresenterad i undersökningen och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övriga, blir också studiens generella resultat mindre giltiga för denna grupp. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor.

I tabell 3 redovisas svarsbenägenheten efter kön, ålder, kommuntillhörighet och del av Västra Götaland. För de tre första kategorierna finns det goda möjligheter till jämförelser med tidigare års undersökningar.

Det har sedan 1995 funnits en skillnad mellan mäns och kvinnors benägenhet att delta i Väst-SOM-undersökningen i det att männen är mindre svarsbenägna

än kvinnorna. 1998 och 1999 accentuerades denna skillnad, men 2000 har den minskat något igen: kvinnornas svarsfrekvens överstiger detta år männens med 3 procentenheter.

Vi ser också hur svarsbenägenheten varierar med ålder. I de senaste årens undersökningar har särskilt 20–39-åringarna uppvisat en generell svagare svarsbenägenhet. Från och med 1998 har andelen deltagande i gruppen 15–19-åringar minskat från en tidigare relativt hög nivå. År 2000 har denna grupps svarsbenägenhet minskat till 60 procent, dvs. på en nivå jämförbar med 20–39-åringarna. Även gruppen 40–49-åringars svarsbenägenhet har gått ned betydligt sedan 1999. Vi anar alltså en utveckling där ointresset/oviljan att delta har brett ut sig uppåt och nedåt i åldrarna. Bland dem som är 50 år och uppåt är däremot svarsbenägenheten stabil relativt tidigare år. Starkast är svarsbenägenheten i gruppen 60–69-åringar. I den för 2000 ny tillkomna gruppen 81–85-åringar är svarsbenägenheten lägre än genomsnittet.

Ålderns betydelse för svarsbenägenheten kan till stor del antas bero på skillnader i livsstil: 20–39-åringar har av tradition beskrivits som en grupp som representerar en livsstil där tid till att fylla i enkäter inte prioriteras – i konkurrensen med den tid som läggs på småbarn, karriär och ett socialt kontaktnät. Men denna livsstil har på senare tid börjat följa med allt längre upp i åldrarna – vilket skulle kunna utgöra en tänkbar förklaring till den lägre svarsandelen vi nu ser bland gruppen 40–49-åringar (jfr. beskrivningen av storstadsregionen ovan).

Av uppställningen per delregion framgår att Sjuhärad uppvisar det bästa resultatet 2000 (72 procent), en region som legat över genomsnittet även tidigare år. Fyrstad samt Västra och Östra Skaraborg är de andra regionerna som ligger över genomsnittet år 2000 – vilket för Fyrstad även gäller de bägge tidigare undersökningsåren. Göteborgsregionen drar år 2000 precis som tidigare år tvärtom ner genomsnittet (63 procent).

Uppdelningen på kommun i Göteborgsregionen visar på skillnader inom regionen. Invånartäta Göteborg drar samtliga undersökningsår ner svarsandelen i Göteborgsregionen totalt sett; 2000 är svarsandelen i Göteborg 62 procent. Spridningen i svarsbenägenhet bland övriga kommuner i regionen är tämligen stor: andelen ligger mellan 57 (Ale) och 72 (Tjörn) procent. Av tabellen framgår att variationerna mellan kranskommunerna varit stora genom åren. De i många avseenden små kommunurvalen gör det svårt att dra några säkra slutsatser av de skiftade resultaten.

Redovisningen per resursområde i Göteborg, för 1999 och 2000, visar på två saker. För det första: att det framför allt är de boende i de mest resurssvaga områdena som är mindre benägna att svara. Men för det andra: att det är de boende i resursstarka områden som minskat sin benägenhet att svara år 2000. Den sämre svarsandelen 2000 relativt 1999 kan därmed sägas ha skett till förmån för ett totalt sett mer representativt material sett till resursstyrka.

Tabell 3 Svarsandelar (netto) i olika grupper 1992–2000 (procent)

	Väst- SOM 1992	Väst- SOM 1993	Väst- SOM 1994	Väst- SOM 1995	Väst- SOM 1996	Väst- SOM 1997	Väst- SOM 1998	Väst- SOM 1999	Väst- SOM 2000
TOTALT	60	60	60	65	69	70	65	68	66
<i>Kön</i>									
Män	60	60	60	64	67	68	62	65	64
Kvinnor	61	59	60	67	70	71	68	70	67
<i>Ålder</i>									
15–19 år	61	67	68	76	72	77	68	66	60
20–29 år	56	58	58	61	68	65	55	60	58
30–39 år	61	57	55	62	63	66	61	61	61
40–49 år	56	56	59	66	68	68	66	69	63
50–59 år	62	61	65	67	72	70	67	71	69
60–69 år								76	77
70–79 år								74 ^{*)}	75
60–80 år	67	64	63	66	70	74	72	75	76
80–85 år									65
<i>Delregion i Västra Götaland³</i>									
Göteborgsregionen							62	66	63
Sjuhärad							70	70	72
Östra Skaraborg							69	67	68
Västra Skaraborg							66	68	69
Fyrstad							69	72	69
Dalsland							68	66	66
Norra Bohuslän							66	67	66
<i>Kommun</i>									
Ale	67	62	55	66	73	77	72	66	57
Alingsås	—	—	—	—	73	72	57	69	66
Göteborg	58	59	58	63	68	68	61	65	62
Härryda	64	64	58	73	67	75	60	70	61
Kungsbacka	63	58	54	68	72	72	60	67	63
Kungälv	70	67	72	65	66	65	62	75	60
Lerum	67	66	64	73	73	69	66	69	62
Lilla Edet	55	68	63	68	67	58	53	70	63
Mölnadal	54	57	69	72	67	68	59	68	67
Partille	65	55	68	65	69	71	65	63	61
Stenungsund	64	60	72	68	72	77	74	62	71
Tjörn	51	62	48	59	51	74	63	69	72
Öckerö	73	62	60	53	67	71	68	61	65
<i>Resursområde i Göteborg</i>									
Resursstarkt								68	63
Medelresursstarkt								64	61
Medelresurssvagt								67	66
Resurssvagt								57	57

Kommentar: I Göteborgsregionen ingår här förutom Kungsbacka samtliga särredovisade kommuner. (För detaljerad redovisning av delregionerna i Västra Götaland, se slutnot 3.) Indelningen mellan olika resursområden i Göteborg baseras på en indelning av stadsdelarna med avseende på invärnarnas resursstryka (Jönsson m. fl. 1997, s. 40). *) 70–80 år.

Vi kan alltså konstatera vissa skillnader i svarsbenägenhet mellan olika grupper, där en viktig skillnad är den lägre svarsbenägenheten bland göteborgare jämfört med Göteborgs kranskommuner.

Jämför vi fördelningen mellan invånare i Göteborg, Göteborgs kranskommuner (inklusive Kungsbacka) och övriga Västra Götaland hos de svarande med den hos befolkningen och urvalen, ser vi också hur göteborgarna via inkomna svar är något underrepresenterade relativt befolkningen som helhet. Invånarna i kranskommunerna är (som grupp) däremot tämligen korrekt representerade. De övriga västragötalänningarna är i stället något underrepresenterade. Men samtidigt skall framhållas att skillnaderna mellan fördelningen i svaren och den i nettourvalet aldrig överstiger två procentenheter. Det naturliga bortfallet har bidragit till att göra fördelningen mer rättvisande gentemot verkligheten. Skillnaden mellan bruttourvalet och svarande, om som mest tre procentenheter, är dock större jämfört med 1999 års undersökning, då motsvarande differenser som mest uppgick till en procentenhet.

Tabell 4 Fördelning över invånare i Göteborg, Göteborgs kranskommuner och övriga Västra Götaland i befolkningen, urvalet respektive i inkomna enkäter 2000, samt jämförelse med fördelningen i urval och svarande 1999 (procent)

År	Grupp	Område			SUMMA	Antal
		Göteborg	Göteborgs kranskommuner	Övriga Västra Götaland		
1999	Urval	30	24	46	100	5 900
	Svarande	29	24	47	100	3 760
2000	Befolkning	31	24	45	100	1 237 771
	Urval (brutto)	31	25	44	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 602
	Svarande	28	25	47	100	3 684

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från www.scb.se/databaser.

Om vi gör samma typ av jämförelse beträffande ålderssammansättningen – det vill säga jämför fördelningen hos befolkningen, urvalen och de svarande – kan vi se att representativiteten för olika åldersgrupper i SOM-undersökningarna trots den skiftande svarsbenägenheten generellt likväl är god (tabell 5). Mellan 1992 och 1998 är avvikelserna mellan dragna urval och svarande som mest två procentenheter. 1999 och 2000 har avvikelserna vuxit något, men är som störst 3 procentenheter mellan urval och svarande. Mellan svarande och befolkningen är dock år 2000 skillnaden som högst 4 procentenheter och gäller gruppen 50–64-åringar. Detta innebär att denna grupp är något överrepresenterad bland de svarande. Mönstret totalt sett för årets Väst-SOM-undersökning är att de under 50 år är

något underrepresenterade i svaren och de över 50 år är något överrepresenterade. Tidigare studier inom ramen för SOM-institutet har dock visat att skillnader i könsfördelning (liksom åldersfördelning) mellan befolkning, urval och svarandegrupp har en mycket liten inverkan på svarsmönster efter en viktning av data – vilket gäller skillnader större än vad är fallet i Väst-SOM 2000.

Tabell 5 Åldersgruppernas fördelning i hela urvalet respektive i inkomna enkäter 1992–2000 och åldersfördelningen 2000 hos befolkningen i Västsverige (procent)

År	Grupp	Åldersgrupp					SUMMA	Antal
		15–29 år	30–49 år	50–64 år	65–80 år	65–85 år		
1992	Urval	27	38	19	16		100	1 603
	Svarande	25	37	21	17		100	
1993	Urval	28	37	19	16		100	1 586
	Svarande	27	36	20	17		100	
1994	Urval	27	37	20	16		100	1 591
	Svarande	27	36	22	15		100	
1995	Urval	26	37	21	16		100	1 708
	Svarande	26	37	22	15		100	
1996	Urval	25	38	22	15		100	1 807
	Svarande	26	36	23	15		100	
1997	Urval	26	37	22	15		100	1 845
	Svarande	26	36	23	15		100	
1998	Urval	24	37	24	16		101	5 385
	Svarande	22	36	25	17		100	
1999	Urval	25	35	24	16		100	5 900
	Svarande	22	34	27	17		100	
2000: 15–80	Befolkning	24	36	24	16		100	1 200 010
	Urval (brutto)	24	36	24	16		100	5 815
	Nettourval	23	36	25	16		100	5 474
	Svarande	21	34	27	18		100	3 597
2000: 15–85	Befolkning	23	35	23	19		100	1 237 771
	Urval (brutto)	23	34	24	19		100	6 000
	Nettourval	23	35	24	18		100	5 602
	Svarande	20	33	27	20		100	3 684

Kommentar: I jämförelsesyfte redovisas för 2000 även resultat för ett begränsat urval som omfattar samma åldersintervall, 15–80 år, som de tidigare årens undersökningar. Uppgifterna om befolkningen är hämtade från www.scb.se/databaser.

I de kommuner som ingår i Väst-SOM I är befolkningen yngre än i de kommuner som omfattas av Väst-SOM II. Detta förhållande speglas också av åldersstrukturen bland de svarande.

Vi har tidigare konstaterat att svarsbenägenheten är lägre bland män än bland kvinnor i de senaste årens undersökningar. I tabell 6 kan vi se att fördelningen i såväl Västra Götalands befolkning som i det urval som dragits ur denna population är jämn, med en lika stor andel kvinnor som män. Den något lite högre andelen kvinnor som deltar i undersökningen innebär därmed att svaren rymmer en viss, men mycket liten, skevhet ifråga om könsrepresentation.

Tabell 6 Könsfördelning hos befolkningen, i urvalet och bland de svarande (procent)

År	Grupp	Kön		Summa
		Män	Kvinnor	
1992	Svarande	50	50	100
1993	Svarande	51	49	100
1994	Svarande	51	49	100
1995	Svarande	49	51	100
1996	Svarande	50	50	100
1997	Svarande	49	51	100
1998	Svarande	47	53	100
1999	Svarande	48	52	100
2000	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	49	51	100

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från www.scb.se/databaser.

Göteborgsregionen och övriga Västra Götaland

Vid analyser av materialet från Väst-SOM 2000 bör man vara medveten om att befolkningen i storstadsområdet skiljer sig något från de boende i övriga delar av Västsverige. Vi har tidigare pekat på skillnader i ålder och utbildningsnivå hos befolkningen i de båda delundersökningsområdena.

I tabell 7 kan vi se att stabiliteten i svarandegruppen mellan 1992 och 1997 med avseende på förvärvsställning, medborgarskap och yrkesgrupp är i det närmaste total. 1998, när övriga delar av Västra Götalandsregionen inkluderades i undersökningen, sjönk andelen studenter, utländska medborgare och tjänstemän – till förmån för en ökad andel ålderspensionärer, svenska medborgare och arbetare – vilket i första hand visade sig vara en ren konsekvens av det nytillkomna

spridningsområdet för undersökningen. Men vi kan också se hur, år 2000, andelen ålderspensionärer ökat och andelen studenter minskat även i Göteborgsregionen och därmed även totalt sett. Samtidigt kvarstår dock tydliga demografiska strukturskillnader mellan undersökningsområde även i Väst-SOM 2000 – med fler studenter och färre ålderspensionärer (och fler tjänstemän och färre arbetare och jordbrukare) i storstadsregionen jämfört med övriga Västra Götaland. Skillnader som tydligt visar på relevansen av jämförande analyser mellan olika västsvenska områden.

Tabell 7 Fördelning per förvärvsställning, medborgarskap och yrkesgrupp, 1992–2000

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000		
									TOTALT	Väst I	Väst II
<i>Förvärvsställning</i>											
Förvärvsarbete	57	57	55	57	57	57	57	58	57	57	57
Beredskapsarbete	1	0	2	1	2	1	1	1	1	1	1
AMS-utbildning	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Kunskapslyftet	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	0
Arbetslös	5	6	6	7	6	5	5	5	4	4	4
Ålderspensionär	17	16	16	15	15	15	17	17	20	19	22
Förtidspensionär	4	4	5	5	5	4	4	4	5	5	5
Hemarbetande	2	3	2	1	1	1	2	1	1	1	1
Studierande	13	13	14	14	14	16	12	13	11	13	9
<i>Medborgarskap</i>											
Svenskt	—	95	95	94	95	94	95	96	96	95	96
Utländskt	—	5	5	6	5	6	5	4	4	5	4
<i>Yrkesgrupp</i>											
Tjänsteman	32	31	29	31	31	31	28	29	28	32	23
Tjänsteman: arbetsledande	16	16	15	14	13	14	11	12	12	14	10
Tjänsteman: företagsledande	2	3	4	3	4	3	2	2	2	3	2
Arbetare	35	37	37	38	37	36	43	41	40	35	46
Arbetare: arbetsledande	6	5	6	6	7	6	6	7	7	6	7
Arbetare: egenanställd	1	2	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Jordbrukare: utan anställd	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	2
Jordbrukare: med anställd(a)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Företagare: ingen anställd	4	3	3	3	3	4	3	3	4	5	3
Företagare: 1–9 anställda	3	3	3	3	3	4	3	3	4	3	4
Företagare: 10 el. fler anställda	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

De resultat som presenterats i detta kapitel visar sammantaget på att 2000 års Väst-SOM-undersökning genererat ett datamaterial som väl representerar olika grupper i den västsvenska befolkningen.

Noter

- ¹ Kommunerna är Ale, Alingsås, Göteborg, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö. I Väst-SOM 1992 till 1995 ingick inte boende i Alingsås kommun i urvalet.
- ² Kommunerna är Bengtsfors, Bollebygd, Borås, Dals-Ed, Essunga, Falköping, Färgelanda, Grästorp, Gullspång, Götene, Herrljunga, Hjo, Karlsborg, Lidköping, Lysekil, Mariestad, Mark, Mellerud, Munkedal, Orust, Skara, Skövde, Sotenäs, Strömstad, Svenljunga, Tanum, Tibro, Tidaholm, Tranemo, Trollhättan, Töreboda, Uddevalla, Ulricehamn, Vara, Vårgårda, Vänersborg och Åmål.
- ³ Delregionerna är indelade enligt följande:
Göteborgsregionen: Ale, Alingsås, Göteborg, Härryda, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn, Öckerö;
Sjuhärad: Bollebygd, Borås, Herrljunga, Mark, Svenljunga, Tranemo, Ulricehamn, Vårgårda;
Östra Skaraborg: Falköping, Gullspång, Hjo, Karlsborg, Mariestad, Skövde, Tibro, Tidaholm, Töreboda;
Västra Skaraborg: Essunga, Grästorp, Götene, Lidköping, Skara, Vara;
Fyrstad: Lysekil, Trollhättan, Uddevalla, Vänersborg;
Dalsland: Bengtsfors, Dals-Ed, Färgelanda, Mellerud, Åmål;
Norra Bohuslän: Orust, Munkedal, Sotenäs, Strömstad, Tanum.
Denna indelning är på tre punkter en förändring sedan 1998, då Herrljunga, Vårgårda samt Orust ingick i Göteborgsregionen.

Referenser

- Holmberg, Sören och Olof Petersson (1980) *Inom felmarginalen. En bok om politiska opinionsundersökningar*. Stockholm: LiberFörlag
- Jönsson, Sten m. fl. (1997) *Decentraliserad välfärdsstad – Demokrati, effektivitet och service*, SNS Förlag, Stockholm.
- Ohlsson, Anders (1986) *Att svara eller inte svara – det är frågan*. Rapport nr 12. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.

www.scb.se. Statistikdatabaser, befolkningen.